

Počítá se na efekt čistě národopisný a malebný, který se pak bude známým a osvědčeným fiklařským tahem vytrubovat za úspěch umělecký a věcný; počítá se na umdlené oko velkoměšťákovy, které se vždy rádo osvěží hýřivou a kypící lázni barevnou; počítá se na úspěchy Uprkových pláten ve Vidni a na ochotnou asociaci, která přiskočí odtud na pomoc dramatu; počítá se na rušný lidový život na scéně. Počítá se... jen aby se slavná správa přece nepřepočítla! Vídeňská kritika dramatická není na výši dramatické kritiky berlínské, ale přesto nalezne se mezi ní sem tam člověk, který by se mohl podívat na *uměleckou stavbu, logický tok a psychologický vývoj dramatu* pp. Mrštíků, na jeho kvality věcně umělecké a básnické, a pak mohlo by snadno dojít k úrazu...

Omáčka bez perel i omáčka bez jichy

Zvon vzal si do charakteristického zvyku hledati s mikroskopickou péčí různý drobnější hmyz, který se občas zdržuje v kožiších zvěře i nejušlechtlejší. Zejména mně prokazuje tuto pozornost dobře míněnou, ale často selhávající, poněvadž nedotípnou. Jak dojemná jest starost „Zvoniků“ o mne, vidět z posledního čísla, kde citují dvě větičky z mé *novinářské* polemiky — alespoň sedm let staré. Škoda jen, že Zvon sám nenaučil se ničemu při tomto poučném zaměstnání; jaké příšernosti slohové, jazykové i rozumové tiskne, přečte si čtenář výše. Zde ještě několik dokladů námátkou vybraných ze dvou posledních čísel, která mám náhodou po ruce. „Hrozný týravý smutek přichýlil se do (!) Haniny duše.“ (Calma: Sochařka. *Přichylovat* může se jen něco k něčemu — předložka *při* značí poměr vnějškový.) Na téže stránce v téže práci: „Co bude s našim dítětem, Machu?“ a hladila ho po vlasech, slepených krví, a pramínek za pramínkem *soukala je mezi svými prsty* (!), které tolikrát libával...“ A stránku dál: „Její *žulová* povaha *ohnula se* (!) *tlitinou* po tom nárazu.“ (*Žula*, která se *ohýbá!* — opravdu cosi jedinečného, jen ve Zvonu!) „Existují takové hyeny citu, jež se chodí *napást* (!) *na mrtvolišťe cizích pocitů* (!)“. Risum teneatis. — Co jsem zde citoval, je kořist ze dvou stránek (354 a 355)! List, který tiskne takovou beletrii, který tiskne nabubřelé, pitvorné, frázovitě slepence slečen Calmy a Jesenské, Trévala atd., měl by si rozvážit, než vyleze na boží slunce! Ostatně i verše mají ve Zvonu úžasně krásné, jasné a čisté — opravdoví klasikové! Třebas hned v posledním čísle: „Ó, stromy, v hloubi — *mroučmi křečovitě* (!) *klouby* — píd (!) svojí domoviny držíte“ (Fr. S. Procházka: Hymna stromům). Na tento rebus měla by se vypsat cena! Nebo jiná omáčka z téže básně: „Je země vámi živa, její krev — jdouc v mrtvých hlubin, do života zpívá — *až z vašich mizou nakynulých cev* — a v zázrak pupenů se chtivě slívá.“ Napsat to někdo jiný, prošpikuje to Zvon padesátí vykřičníky a otazníky.

Literární směšnost

V posledním čísle Zvonu dává si dosvědčovat Fr. S. Procházka, že není přispívatelem kašpárkovské rubriky Perly v omáčce. Ale tvrdil jsem něco takového? Fr. S. Procházka měl si dát dosvědčit, že není autorem těch nesmyslů, které zřymoval ve svých „básních“ a jež jsem přibíhl v poslední Novině.

uznal za dobré připojiti ke své odpovědi prof. Masarykovi v posledním Přehledu odstavce, adresovaný mně: vyčítá mně v něm, že jsem uveřejnil list prof. Masaryka a vidí v tom porušení našeho přátelství. To jest názor na přátelství nedůstojný spisovatele, a docela již spisovatele moderního. Myslím, že přátelství literární musí býti čímsi vyšším než vzájemnou pojišťovnou proti kritice. „Otevřel-li jsem“ p. Novákovi, jak píše, „sloupce Noviny“, neřekl jsem tím, že zavírám je každému, kdo chce pronést o panu Novákovi kritické slovo; fídl-li se jiné listy touto klikařskou regulí, neřídil jsem se jí a nebudu se jí fídliti já. Nesouhlasím v leccems s listem prof. Masaryka a vrátím se snad k němu brzy vlastní glossou, ale to nesmí mně být příčinou, abych jeho myšlenku potlačoval. Pan Novák táže se mne, přisuzuju-li listu Masarykovu „charakterový poměr k vývojovým hodnotám dneška“? *Ano*, odpovídám, a *právě charakterový*; pro tu charakternost jsem jej přece uveřejnil. Nesouhlasím-li s prof. Masarykem, vím aspoň, s čím nesouhlasím; u mnohých literárních a jiných historiků nevíš však leckdy, máš-li souhlasit nebo nesouhlasit, tak vyhýbají se každému závaznému soudu a pevnému stanovisku, tak rozplývají se v náladovosti, polostínech, odstínech i úplných stínech, tak schází jim všecken vřelý vztah k látce. Od takového historika, postavíš-li ho před stěnu, nedozvíš se, je-li bílá nebo černá; všecko, co ti po dlouhém mučení přizná, jest, že se skládá z množství teček, z nichž většina zdá se nám bílá, což však nevylučuje, že některé z nich nejsou snad černé nebo jinobarevné... Kriticism stal se velké řadě našich lidí jen formou lhotejnosti, maskou slabosti a pohodlí, kde cizím velikým duchům byl cestou k statečnosti a školou odvahy.

List prof. Masaryka nebyl míněn nikterak privátně, jak se snaží namluvit svému čtenářstvu p. Novák, list prof. Masaryka byl a jest *veřejný*: jest to úvaha, které dal prof. Masaryk formu listovou; poslal mně jej, abych jej otiskl v Novině. Co jsem byl dlužen svému přátelskému styku s p. Novákem, splnil jsem, když jsem mu vyhradil místo na jeho odpověď a když jsem jej pozval, aby se bránil v Novině.¹ Napovídá-li p. Novák v Přehledě, jako bych mu byl zavázán zvláštními ohledy, není pravdivý; mluví-li o „důkazech přátelství, jichž literární spory české důtklivě vyžadovaly“ a jimž prý se nevyhnu, vede si p. Novák nevěcně. Ví velmi dobře p. Novák, že na podzim [1907], kdy jsem byl literárními intrikami vyřtván z Volných směrů,² cítil sice povinnost zastati se mne veřejně, že však povinnosti té se vyhnul, vyžádal si svůj článek z redakce Přehledu, dříve než byl otištěn... A neznám ani žádného jiného případu, kdy by mně byl p. Novák osvědčil v *literárních bojích* sympatie, jak napovídá v Přehledě...

Jest mně trapno hovořit o těchto věcech, ale nutí mne k tomu tajuplně napovídáný tón jeho posledního odstavce. Po něm již chápu, že p. Novák usoudil netisknouti své odpovědi v „listě duševní kultury české“, nýbrž utéci se s ní do týdeníku, „věnovaného veřejným otázkám“, jak se tituluje Přehled.³

1 - Rubrika *Naše bolesti literární*, v níž jsem jej otiskl, je rubrika diskusní.

2 - [Viz Kritické projevy 6, str. 272 n.]

3 - Stejná neprávem dovolává se proti mně p. Novák mého posudku jeho Če-

Dodatek k listu prof. T. G. Masaryka. Prof. Masaryk žádá mne, abych dodatkem k jeho listu sdělil, že tam, kde mluví o mém článku *Víra kulturní* (na začátku posledního odstavce na str. 204), měl z něho na mysli *passus*, v němž prohlašuji svou víru kulturní za víru etickou.

Meditace

sluje nový katolický čtvrtletník pro umění a filosofii, který redigují pp. V. Bitnar, J. Kratochvíl a Fírlé-Pacovský, tedy přední spolupracovníci na týdeníku *Nový věk*. Ke cti nového orgánu dá se říci nejprve, že jest prost surovostí a perfidností, kterými se tak smutně vyznačoval Dostálův měsíčník *Nový život*. Bylo by také nespravedlivě neuznat, že nový měsíčník přináší již v prvním sešitě svém sem tam práci dobrou a slušné umělecké úrovně. Platí to hlavně o jeho veršové části: básnické překlady Bouškovy z *Aubanela* jsou práce opravdu umělecké, item některé číslo Leubnerovo. Mnohem slabší jest krásná próza a essayistika, jak ji alespoň podává 1. číslo, a bezradností a nedostatkem nových podnětů a směrnatých hledisek trpí zcela patrně rubriky literární a umělecky kritické; zde koketuje se s různými módními zjevy napravo, nalevo, ale zaujmout k některému význačnému zjevu rozhodné a jasné kritické stanovisko buď se nechce nebo nedovede; starý osvědčený *clair-obscur*, ve kterém si libuje moderní katolicismus český od svých plenek, jest pohodlnější. List bude asi hojně žiti a trávití, jak ukazuje již 1. sešit, ze zásob staré mystiky katolické; jest to jeho dobré právo, jako našim dobrým právem jest postavit se proti tomu *naš* názor a *naše* přesvědčení. A tu není mně pochyby, že mystická literatura katolická znamená ve svých vrcholných chvílích zajímavou kulturu ducha i srdce, ale dnes přežila a právem přežila: světový názor, o který se opírala a z něhož žila, jest pobořen a každý nový den boří jej dál a víc. Neznamená to, že říše duchová se menší pro nás, naopak: roste, ale s tím rostem a sílí i křídla moderního člověka dychtícího po vzletu do ní. Nová mystika — mystika mnohem kladnější — nová cílem i metodou svou, vzniká a roste zvolna před námi, a přírodní vědy připravují bezděky půdu pro ni: nové vědecké názory o ustrojení hmoty na př., nová filosofie evolučních nadějí jsou základem, o něž se opírá již a opře ještě více. A důsledkem toho připravuje se i nová kultura srdce; srdce moderního člověka chce jako lyra chvěti se ve vanu kosmického větru a ve vášnivě bratrské lásce žítí z odvážnějších nadějí, planouti vášnivějšími žáry než srdce světců, nořících se s úzkostností nikterak nesobeckou do představy svého boha a splývajících s ní. Mimo tyto nejkrásnější naděje dneška půjde jistě hlouše a slepě nový orgán, který bude se snažiti křísiti odumřelá a odumírající formy cítění. Tak na př. hned v 1. se-

chische Literatur der Gegenwart v 3. sešitě *Noviny* [viz zde str. 70 a n.]; pověděl jsem tam — vedle sympatií svých k p. Novákovi i k jeho práci — i že nesouhlasím s páně Novákovým pojetím některých figur z poslední fáze našeho literárního vývoje, a ohlásil jsem tam svůj posudek *Nové české poesie*, v němž jsem své námítky proti kritice páně Novákové doložil na několika zjevech (*Novina* č. 4, str. 119 a n. [Viz zde str. 33 a n.]

šitě navrhuje se pracovati o renesanci divadla Calderonova. Znáám a miluju Calderona jako velkého básníka, ale svět jeho, podivuhodně celý, jest i podivuhodně uzavřený a hotový; není tam nic, co by mohlo býti kvasem novému dnešnímu dramatu; všecko jest v něm zužito a vytěženo logikou docela jedinečnou a svou, která jest důsledkem celého světového názoru, o něž se opírá drama Calderonovo — názoru, který nám odcizuje a uzavírá každý nový den. Na zcela jiných kulturních a společenských bojištích bojuje se dnes boj o moderní drama; z plamenů a dýmů jiných krisí a zkušeností, poznání i doufání, než které podává a z nichž čerpá Calderon, rodí se v bolestech a roste zvolna — vedle jiných útvarů společenských a uměleckých — moderní drama.

K jeho vzrůstu nepřispěje podstatně ničím ani renesance dramatu Shakespeara, které stojí přece celou svou inspirací a celým svým názorem dnešku nekonečně blíže než drama Calderonovo. Renaissance Calderonova může býti zábavnou a ušlechtilou hrou literátů a učenců, zajímavou a poučnou lekcí dramatické retrospektivy, — ale vývojovým cílem a drahou dnešního dramatu nepošíne ani o vlásek, zrození a vývoje moderního dramatu ani neuspíší, ani nezadrží.

Ottův Slovník naučný

dokončen byl v nedávných dnech sešitem 631. Chvilu jistě vhodná, zamyslet se nad jeho dějinami, posláním a významem a posoudit jeho hodnotu a charakter. V *Ottově Slovníce* uzavřeno jest kus našeho vědeckého a literárního rozvoje, ale i bezděky, žel, kus jejich bídy. Nedlouho po rozdělení pražské university počaly se připravné práce k *Slovníku*, kterýž byl myšlen svými prvními organizátory — mladou vědeckou generací, která se kupila kolem Masarykova Athenaea — jako *encyklopedie* v plném slova smysle, t. j. jako dílo o filosofickém plánu, organizované vědecky a jen vědecky.

Redakční kancelář, sestavenou r. 1885, vedl prof. Masaryk a pracoval v ní mimo jiné i H. G. Schauer; ale když se stal prof. Masaryk nepopulární bojem rukopisným, odevzdal nakladatel vědecké vedení podniku krajním universitním konservativcům, kteří byli „*beati possidentes*“ ve všech vědeckých institucích a měli za sebou žurnalistiku. První sešit vyšel za redakce Kořánovy a vrchní redakce Tomkovy v lednu 1888; ve vrchní redakci zasedali později Jaromír Čelakovský, Maixner, Studnička, Šolín a — dva theologové, Král a Borový — toto *mixtum compositum* bylo ovšem způsobilé ke všemu jinému, jen ne k tomu, pojmut a organisovat slovník jako jednotné výrazné vědecké dílo, citlivé k aktuálním otázkám a bolestem vědeckým, literárním a kulturním. Šťastnější byla redakční kancelář, do níž spadala, čím dál tím víc, většina práce; dostalo se jí v prof. R. Dvořákoví a Pr. Sobotkoví dvou ředitelů jistě horlivých a slušných, ovšemže spoutaných.

Vrchní redakce vykonávala většinou vliv negativní, t. j. sestřihávala někdy hodně malicherně články, které šly nad její rozum a chápací schopnosti, a kam dovedla jít v beztaktnosti, toho dokladem buď jen případ, kdy můj článek o dějinách francouzské literatury troufal si censurovat — zástupce právnické fakulty, tedy čirý neodborník. Následky objevily se ovšem brzy: z *encyklopedie* stávalo se dílo kompromisní, nejednotné — pouhý objemný naučný slovník, pracovaný s malou